

ХОРМЕЙСТЕРСЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ НЕСТОРА ГОРОДОВЕНКА В КАНАДІ

Георгій Шибанов

В історії національної музичної культури минулого століття важливе місце посідає творчість видатного українського хормейстера, педагога, громадського діяча, уродженця Полтавщини Нестора Теофановича Городовенка (1885–1964). Попри те, що він здобув визнання та всенародну шану, мав почесні від радянської влади, йому довелося подолати тяжкі життєві випробування, зазнавши переслідувань, розчарувань і навіть забуття.

Через ідеологічні перепони ім'я Н. Городовенка на десятиліття було викреслене з історії національної музичної культури, лише коли Україна стала незалежною, його повернуто Батьківщині.

Про еміграційний період життя Н. Городовенка донедавна відомостей практично не було. Дітей він не мав, тому його домашній архів (музична бібліотека, листи, світлини) розпоршився по світу. Деякі документи зберігалися у друзів хормейстера, співаків з його хорів, а деякі втрачено назавжди, бо іноді потрапляли до випадкових людей. Та все-таки життєпис видатного митця вдалося відтворити, зібравши для його написання джерельні матеріали в Україні, Німеччині, Канаді, США¹.

Досить помітний слід у національному хоровому мистецтві залишив Н. Городовенко на теренах Канади, де провів останні роки життя. Цей період у його творчій біографії, безперечно, викличе інтерес у дослідників і в тих, хто цікавиться історією мистецького життя української діаспори на великому північноамериканському континенті.

Стисло відтворимо хроніку життя і творчості Н. Городовенка в сумнозвісних 30–40-х роках ХХ ст., аби з'ясувати, що змусило його назавжди покинути Батьківщину й померти на чужині.

Н. Городовенку ледве вдалося уникнути арешту й відправки до таборів, як це випало на долю багатьох діячів культури та мистецтва тогочасної України. Хоча засновнику й

багаторічному керівникові уславленої “Думки” (з нею він, як відомо, об’їздив сотні міст і сіл України, з великим успіхом виступав у республіках колишнього СРСР) одному з перших присвоїли звання заслуженого артиста УРСР (1926), над Н. Городовенком нависав дамоклів меч.

Після успішних виступів капели та інших творчих колективів у Москві під час Декади українського мистецтва (березень 1936) відбувся прийом у Кремлі, на якому українським артистам було вручено високі державні нагороди. Н. Городовенка нагородили орденом “Знак Пошани”. Та він уже не вписувався в реалії того часу. Репресивний наступ на національну культуру все посилювався, й у вересні 1937 року за вказівкою НКВС Н. Городовенка було усунуто від керівництва капелою.

Тоді, під час прийому в Кремлі, Н. Городовенко нібито мав короткий діалог із Й. Сталіним², після чого хормейстера позбавили роботи в “Думці”. Згодом йому вдалося влаштуватися в щойно створений Ансамбль пісні й танцю, яким керував П. Вірський, та очолити його вокальну частину.

З початком Великої Вітчизняної війни Н. Городовенко виїхав до Харкова, а звідти – до П’ятигорська, який невдовзі зайняли німці. Згодом Н. Городовенко й кілька його співаків повернулися до окупованого гітлерівцями Києва, де хормейстер при підтримці патріотично налаштованої української інтелігенції став другим диригентом Української національної капели. Нею керував відомий диригент і композитор П. Гончаров.

Наприкінці 1943 року перед вступом радянських військ до Києва Н. Городовенко з частиною співаків капели виїхав до Галичини. У Львові, незважаючи на окупаційний режим, буяло розмаїте українське культурно-мистецьке життя. При Інституті народної освіти було створено хор ім. М. Леонтовича, яким запросили керувати Н. Городовенка. За короткий час досвідчений хормейстер із

Н. Городовенко на одній із вулиць Монреалю. 1952

кращих співочих сил міста, яких тут не бракувало, сформував потужний хоровий колектив, який із триумфальним успіхом виступав у галицькій столиці.

Про перспективи хормейстерської діяльності Н. Городовенка в той час висловився С. Людкевич, який відвідував його репетиції та більшість концертів. Він, зокрема, писав: "Хор імені Леонтовича має всі дані для того, щоб спеціально у нас, у Галичині відіграти історичну роль, тобто створити у нас школу та закріпити почуття й смак зразкового хорового мистецтва, вільного від усяких дилетантських манер, недотягнення, переборщення і т. п., які у нас чомусь і досі нелегко даються викоріненню. Але для цього треба новому хорові дати змогу, бодай рік-два часу, присвятити систематичній, спокійній праці у напрямі технічно-мистецького удосконалення та посилення свого репертуару на усівартні ділянки хорової літератури"³. На шлях покращення мистецьких результатів піс-

ля одного з концертів хору ім. М. Леонтовича вказував композитор і диригент М. Колесса. Уславлений Маестро дав М. Городовенкові слушні поради щодо виконання однієї з партій в обробленій ним народній пісні з Волині⁴.

Часу для стабільної роботи хору ім. М. Леонтовича не було. Влітку 1944 року почалися щоденні бомбардування Львова. Далі перебувати в місті було небезпечно, тому хор залишив Галичину. 26 липня 1944 року в один потяг із хористами Н. Городовенка, що прямував на захід, сіли й співаки капели бандуристів Г. Китастого. Не без труднощів і пригод проїхавши територію Угорщини, Чехії, Австрії, вони потрапили до Східної Німеччини.

Життя Н. Городовенка в Німеччині також було сповнене небезпеки й драматичних подій. Коли його хор "Україна" перебував у Тюрінгії, за Н. Городовенком почала полювати радянська контррозвідка. Щоб не потрапити до її рук і не бути відправленим на "родіну", хормейстерові та ще деяким його співакам довелося змінити прізвища на кілька років. І тільки перебравшись завдяки американській військовій адміністрації до Фюссена (Баварія), де хорові було надано фінансову підтримку від німецької влади, Н. Городовенко мав змогу працювати в кращих умовах. Його хор "Україна" набув популярності не тільки в таборах для переміщених осіб, але й серед слухачів великих і малих міст Баварії.

Н. Городовенко зробив неабиякий внесок у взаємозбагачення німецької та української культур. Він невтомно популяризував у Німеччині українське хорове мистецтво, представлене в багатому репертуарі "України" творами О. Кошиця, М. Леонтовича, К. Стеценка, Я. Степового, П. Демуцького, В. Барвінського, С. Людкевича та інших відомих композиторів. Хор "Україна" також успішно виконував складні хорові полотна зарубіжних класиків. Дуже вдало він виступив на батьківщині Р. Вагнера – Байройті – у знаменитому театрі "Фестшпільгауз". Великий успіх мали хористи навесні 1948 року під час Тижня української культури в Мюнхені та Франкфурті, де співали разом із капелою банду-

Хор УНО "Україна". У центрі світлини – Н. Городовенко, О. Сушко-Наконечна. 1952

ристів ім. Т. Шевченка Г. Китастого. На концерті був присутній Іван Багряний. Виступ хору записала одна з радіостудій Мюнхена. *Хор Нестора* (так було зазначено на всіх концертних афішах "України") все більше завойовував симпатій серед німецьких слухачів. Про колектив не раз схвально відгукувалася місцева преса.

Однак залишатися в Німеччині Н. Городовенко на тривалий час не збирався. Як згадувала в одному з листів К. Кричевська-Росандич⁵, у Східній Німеччині стояли радянські танки, тому мешканці таборів для переміщених осіб, що знаходилися в різних містах Баварії, боялися, що будь-якої миті "совети" можуть направити свої війська на Захід і тікати буде нікуди. На щастя, наприкінці 1948 року відкрилася еміграція до США, Канади, країн Латинської Америки, Австралії.

Турбуючись про долю своїх співгромадян, а також про тих, хто жертвовно служив культурному й духовному відродженню України, хто зазнав переслідувань прислужників сталінського режиму, Українське національне об'єднання Канади (УНО) отримало дозвіл запросити до цієї північно-американської країни групу української творчої інтелігенції, яка поневірялася в повоєнній Європі. У списку УНО було зазначене подружжя Городовенків – Нестор та Анастасія.

У листопаді 1948 року 64-річний хормейстер назавжди залишив Німеччину. Збираючись у далеку дорогу, він із важкими роздумами складав свої вбогі пожитки, серед яких найбільшою цінністю для нього були пісенні партитури, листи та світлини друзів. Із німецького порту Бремерхафен до берегів Канади Н. Городовенко добирався на кораблі "Маріне Флашер", який, подолавши за два тижні розбурханий вітрами океан, пришвартувався в порту Галіфакс (про це маємо спогади супутниці Нестора Теофановича⁶). Звідси залізницею хормейстер дістався до Вінніпега, а напередодні 1949 року прибув до Монреаля – столиці франкомовної провінції Квебек.

По прибутті Н. Городовенка до Монреаля УНО спеціально для нього створило хор, який назвали "Україна". До нього набирали молодь (як правило, робітничу), що прибула до Канади з Європи. На відміну від капели "Думка", хорів "Україна" та ім. М. Леонтовича, якими Н. Городовенко керував на батьківщині та в Німеччині, це був аматорський колектив. І для того, щоб досягнути з ним високого мистецького рівня, хормейстеру, за його словами, з цим "сирим матеріалом" доводилося багато й наполегливо працювати. Н. Городовенко ввів у хорі сувору дисципліну, якої він педантично дотримувався всюди (це в нього виробилося ще з дитячих років, коли він співав у церковному

хорі в рідній Лохвиці). Глибоко зосередженим і вимогливим до співаків, майстром, який відкривав усю красу й неповторність української пісні, будучи безмежно закоханим у неї, – таким запам'ятався Н. Городовенко в мистецьких колах української громади Монреаля.

Молоді співаки хору “Україна” мали великий ентузіазм до праці й активно прилучалися до культурно-просвітницького та мистецького життя великого міста. Тут усіх об'єднувала спільна доля, єдина Батьківщина – далека Україна, яку через складні життєві обставини змушені були назавжди залишити, ностальгійна любов до рідної землі. На чужині всі ще сильніше проймалися щемними почуттями розлуки з Україною. Рідне слово, рідна пісня, рідні звичаї створювали в середовищі діаспори те життєдайне джерело, яке допомагало підтримувати нерозривний духовний зв'язок із рідною землею.

Ось один зі спогадів⁷ про перші дні проживання Н. Городовенка в Монреалі. Перебуваючи в колі земляків, він запрошував їх до себе співати. Так було й у дні Різдвяних свят під час спільної куті в монреальській філії УНО на розі вулиць Сент Лоренц і Принца Артура. Присутні тепло вітали Н. Городовенка, трохи змарнілого, із засмаглим обличчям (такий колір воно мало від частого перебування Нестора на риболовлі), і навіть проспівали йому “Многії літа”. Господар подякував усім за добрі слова на його адресу, за щирі увагу й запросив до участі в хорі. Так, за досить короткий час до хору записалося багато людей різного віку. Серед них були й такі, що навіть не мали поняття про ноти й ніколи не виступали на сцені, але мали велике бажання співати у такого уславленого диригента. Отож, на початку 50-х років “Україна” у своєму складі вже мала 80 співаків.

Успішній роботі Н. Городовенка з хором “Україна” сприяло й те, що його концертмейстером стала піаністка з ґрунтовною фаховою підготовкою Ольга Сушко-Наконечна⁸ (нині мешкає в США). Вона зростала у Львові в музично-артистичній родині. До Канади прибула з Австрії. Грі на фортепіано навчалася у відомого професора Карла фон Швігліка, а також у А. Рудницького, Л. Мюнцера, В. Барвінського. Кар'єру співачки по-

чинала під опікою матері, а потім вдосконалювала виконавську майстерність у Львівському вищому музичному інституті. У молоді роки виступала як солістка в концертах духовної та класичної музики, записувалася на радіо. У фаховому зростанні О. Сушко-Наконечній також сприяла праця в ролі асистентки професора вокалу Віденської консерваторії Ельмара фон Йона.

О. Сушко-Наконечна своїми цінними спогадами допомогла розкрити особливості творчої лабораторії Н. Городовенка в період його хормейстерської діяльності в Канаді, що донедавна були майже невідомі для фахівців і тих, хто цікавиться історією українського музичного мистецтва другої половини ХХ ст.

Як згадує О. Сушко-Наконечна, репетиції хору завжди проходили цікаво, хоч інколи траплялися дуже непрості, навіть безнадійні ситуації, коли диригент “виходив із себе”, продовжуючи наполегливо “дотягувати” хоровий твір до належного мистецького рівня. Його праця була нелегкою, адже хористи приходили на співанки після важкої фізичної роботи. Наступного дня їм доводилося прокидатися о 5-й або 6-й ранку. І треба було мати неабияке творче натхнення й наполегливість, щоб об'єднати цих утомлених від щоденних турбот людей, аби вони на кілька годин забули про все на світі, поринувши на крилах пісні в далекий рідний край.

Як зазначає О. Сушко-Наконечна, до кожної репетиції вона готувалася дуже старанно, незважаючи на те, що мала неабияку практику як у сольному, так і в хоровому співі. Вона також знала, що Маєстро Н. Городовенко, працюючи над творами, завжди пам'ятав нюанси окремих партій. Під час співанок вона уважно слідувала за виконанням і там, де потрібно, награвала складні фрагменти.

Н. Городовенко був дуже вимогливим до співаків і привчав їх до особливостей своєї манери диригування, яку, ймовірно, перейняв від досвідчених хормейстерів І. Сидоренка, І. Різенка, коли впродовж 1901–1903 років навчався в Полтавській учительській семінарії. Тут він опановував також техніку диригування хором і специфіку вокально-

ансамблевого звучання, які вдосконалював згодом у Глухові, навчаючись у Вищому вчительському інституті. Від співаків Н. Городовенко вимагав: “У процесі проб ви мусите все добре завчити. Ви повинні мене розуміти, а також міміку мого обличчя, кожний рух головою. Ви також мусите пильно слідкувати і розуміти рух моїх пальців і все, що потрібне під час репетицій. Я не буду вимагувати руками, як вітряк, і не хочу сходити зі сцени з червоними вухами через якісь ваші помилки”⁹.

Бувало й так, що диригент прагнув відтворити невловимий ефект звука чи виразу. “Не кожному вдається дістати те “щось”, чого іноді не можна описати словами”, – зазначає О. Сушко-Наконечна. Справжній майстер усе-таки домагається цього, йому щастить більшою або меншою мірою наблизитися до омріяного ідеалу. Таким великим митцем, який досягав бажаного звучання своїх хорів, був Н. Городовенко.

Якось хормейстер запропонував для розучування пісню К. Стеценка “Ой на гороньці”. Вона була нелегкою навіть для професійного хору. Ходи в ній були досить рухливі та грайливі. Слухаючи гру на фортепіано, Н. Городовенко кілька разів змінював вираз обличчя, доки не “влотив” те, що треба було передати співакам, аби вони не розгубилися і вдало виконали твір. Після наполегливої праці пісню вивчили й виконували в концертах досить часто. За словами О. Сушко-Наконечної, то було щось неймовірне, щоб за невеликий проміжок часу опанувати таку складну композицію. І таким Н. Городовенко у своїй невтомній творчості був завжди – домагався відшліфованого звучання пісенного твору, якої б складності він не був. Хоча виконувати його суворі вимоги було нелегко, але всі, хто проходив хорова школу в Н. Городовенка, пам’ятали її на все життя й пишалися його наукою.

Про те, як працювали над вивченням української народної пісні “Повій вітре, ой та вітерочку” маємо ще один цінний спогад співака хору “Україна”¹⁰. Це журлива пісня дівчини за своїм милим, який перебуває в далекому краю. Н. Городовенко цікаво розповів співакам про поетичні й мелодичні особливості твору. Він, зокрема, зауважив, що

раніше телефонів не було, і дівчина вийшла надвечір, сподіваючись, що вітер допоможе поговорити з милим. Вона просила, щоб вітер подув із зеленого гаю і щоб милий прибув із далекого краю. Дівчина уявляла відповідь хлопця. Вітер підхоплював пісню і ніс кудись далеко. Н. Городовенко, відшліфовуючи кожен нюанс із хористами, досягнув надзвичайного емоційного ефекту. Хор виконував пісню тихо, поволі, з певним коливанням акордів. Останнє слово в куплеті звучало не повністю, а лише “га...” та “кра...”, закінчення “ю” зникало взагалі, переходячи унісонно в гудіння вітру. Отак Н. Городовенко свого часу прислухався до голосу природи на рідній Полтавщині й тепер намагався відтворити його у звучанні хору.

Відомо, що зі своїм першим концертом “Україна” під керівництвом Н. Городовенка виступила на Шевченківській академії в березні 1949 року в залі на Плато Голл, де тоді проходили різні імпрези й урочистості, які організовувала українська культурна громада міста. Усіх присутніх хор вразив не лише кількістю співаків, а й чудовим співом, що полонив земляків упродовж години. Тоді виконували твори М. Лисенка (на поезії Т. Шевченка), а також пісенні обробки М. Леонтовича, П. Демуцького й інших українських композиторів. Концерт пройшов із великим успіхом. Та це й не дивно, адже диригентом був неперевершений Маестро, уславлений знавець рідної пісні Н. Городовенко. Відтоді в Монреалі з нетерпінням чекали кожного виступу хору “Україна”, який так майстерно й неповторно виконував українські пісні, привезені сюди Н. Городовенком. Багато з цих пісень у Канаді прозвучало вперше. Хормейстер представив канадським слухачам усе багатство хорового репертуару, яке він надбав за роки своєї творчої діяльності. Отже, українська громада Канади після О. Кошиця, який першим приніс славу українській пісні на американський континент, мала нагоду знову почути її в інтерпретації Н. Городовенка. Своєю невтомною творчою діяльністю Нестор Теофанович намагався підкреслити українську присутність у Канаді, широко популяризуючи пісенну та хорова спадщину нашого народу.

бас

Різдвяна псалма

М. Лисенко

Maestoso

Сла- - ва, сла-ва Сла-ва і сла-ва сла-ва сла-ва
сла-ва сла-ва сла-ва сла-ва сла-ва сла-ва
Гі-ва гваз, Гі-ва гваз пре-св-я-те-лен ко-зо
гваз ро-го-ві Зав-ле і вер-шен
не-при-ступ-но-му, не-при-ступ-но-му при-но-ві
Всі
Всі - хви зо звіз го-мі
Всі - хви зо звіз-го-мі ну-те мес-яро-ві, ну-те
Наш до рідки, рідки вір-ва, з ки-ми, зна-ме Бог Прозвінати наш
наш Бог Прозвінати наш Бог

Партитура "Різдвяної псалми" М. Лисенка для басів, розписана Н. Городовенком

Надгробок на могилі Нестора й Анастасії Городовенків. Монреаль. Цвинтар Монт-Роял. Березень 1998 року. Світлина Г. Шибанова

За період праці Н. Городовенка з хором “Україна” цей колектив здобув велику популярність не лише в Монреалі, але і в інших містах Канади. Його спів поширювався також на платівках, які випускало УНО. Музейною рідкістю, на жаль, став альбом із шести платівок, на яких на початку 50-х років записано перлини української хорової класики (твори М. Леонтовича, П. Демуцького, О. Кошиця, К. Стеценка, С. Людкевича), що виконувала “Україна”.

У репертуарі хору було близько 500 творів українських і зарубіжних композиторів (як і колись у “Думці”), що красномовно свідчить про високу мистецьку майстерність колективу, якої досягнув Н. Городовенко. Перевагу, як завжди, він віддавав стриманим композиціям В. Ступницького, мелодійно витонченим творам М. Леонтовича, К. Стеценка, М. Лисенка й П. Демуцького. Майже в кожному концерті “Україна” виконувала в неповторній інтерпретації Н. Городовенка “Щедрик” і “Дударик” М. Леонтовича – ці перлини національної хорової класики, які слухачі часто просили повторювати по кіль-

ка разів. Чільне місце в концертах колективу посідала духовна музика.

З великим успіхом “Україна” виступила 2 квітня 1955 року в Монреалі, де в її концерті прозвучали досить складні, як для аматорського хору, частини з “Реквієму” В. А. Моцарта, “Херувимська пісня”, “Радуйтеся Богу”, Д. Бортнянського, а також духовні твори М. Лисенка, Дж. Верді, Г. Рільке. Майстерне виконання засвідчило значні мистецькі досягнення “України”, якою Н. Городовенко керував майже 15 років. Цей концерт привернув велику увагу публіки, бо деякі духовні твори українських і зарубіжних композиторів тоді було виконано в Канаді вперше.

У другій половині 50-х років кількісний склад хору “Україна” зменшився. Частина молодих співаків, одружившись, влаштувала особисте життя. Дехто опинився в інших містах Канади та США. У 1953 році хор залишила О. Сушко-Наконечна, переїхавши з чоловіком до США. Н. Городовенко дуже шкодував з цього приводу. Він почав шукати піаністку для хору. На неодноразове його прохання стати акомпаніатором нарешті зголо-

силася Люба Жук¹¹. Її адаптація в колективі проходила нелегко. Давалися взнаки й особливості неспокійного характеру Н. Городовенка. Він радів з того, що Л. Жук після його умовлянь почала працювати з хором. Її віртуозна гра на фортепіано, інтерес до хорової літератури засвідчували, що вона стане великим майстром фортепіанного мистецтва. Роки, проведені з хором “Україна” та Н. Городовенком, надзвичайно пам’ятні й дорогі для Л. Жука². Вона вважала його “фантастичним диригентом”, який дуже тонко відчував колорит пісні й міг передати його співакам.

У 1956 році в Н. Городовенка виникло непорозуміння з керівництвом монреальської філії УНО. Тому деякий час він працював диригентом хору собору св. Софії¹³, але невдовзі знову повернувся до свого дітища – хору “Україна”. Хор собору св. Софії під орудою Н. Городовенка збагатив свій репертуар духовними творами Д. Бортнянського, О. Кошиця, К. Стеценка, П. Гончарова. Н. Городовенко давав слушні поради диригентам хорів інших українських церков Монреаля.

У 50-х – на початку 60-х років Н. Городовенко відіграв досить помітну роль у духовно-мистецькому житті української діаспори Канади, особливо в популяризації української пісні. Про це зазначали у своїх публікаціях в українських виданнях Канади та США В. Завітневич, М. Антонович, Г. Китастий, П. Волиняк, Б. Ковальський та ін.

З відстані років ми можемо належним чином оцінити мистецьке подвижництво Н. Городовенка в Канаді, яке, на жаль, розуміли не всі, у зв’язку з чим Маєстро дуже страждав. Певну віддушину він знаходив у бесідах з людиною енциклопедичних знань – істориком М. Антоновичем, дружина якого співала в хорі “Україна”. Під час нашої зустрічі в Монреалі він поділився спогадами про незабутнього Н. Городовенка, відзначивши, що той був великим життєлюбом, непересічною особистістю.

Неповторними були розповіді Н. Городовенка про народнопісенні традиції дореволюційного села, де вечорами гурти хлопців і дівчат співали майже на кожній вулиці. Уславленого хормейстера не раз просили, щоб він написав спогади про роки дитинства й молодості, проведені на Полтавщині. Часто розповідав Н. Городовенко

М. Антоновичу й про свою дружбу з великим знавцем народної пісні М. Рильським, який колись сказав митцеві в Києві: “Несторе, завжди співай українську пісню, і вона нас виведе з неволі”¹⁴.

Востаннє зі своїм хором Н. Городовенко виступив на сцені філії УНО навесні 1963 року. “Україна” тоді з неперевершеною майстерністю виконала вальси Й. Штрауса. Цей концерт пройшов з великим успіхом, продемонструвавши нові мистецькі грані, які відшліфував разом з “Україною” Н. Городовенко. Переповнена зала гаряче аплодувала, мабуть, відчуваючи, що це була остання зустріч з улюбленим Маєстро¹⁵.

Тяжка недуга перемогла митця. Він потрапив на лікування до “Конвельесентшпиталю”, що на околиці Монреаля. Відчуваючи, що вже не вийде звідси, він дуже страждав від усвідомлення того, що вже більше ніколи йому не доведеться побачити рідної Лохвиці, Києва, де залишилася його улюблена “дитина” – “Думка”, якій він віддав дарований Богом талант і невичерпну любов до української пісні. Відвідини друзів дещо поліпшували настрій Н. Городовенка, бесіди з ними відволікали його від гірких песимістичних думок. Особливо зрадив він, коли до нього в березні 1964 року після концерту в Монреалі, присвяченому 150-й річниці з дня народження Т. Шевченка, завітали земляки – співаки з капели бандуристів Г. Китастого. Тоді його відвідали І. Китастий, Б. Панчук, Й. Панасенко, Д. Черненко та Ф. Федоренко, який написав спогади про ту незабутню зустріч¹⁶. Н. Городовенко хвалився їм, що сопранові голоси хору “Україна” в нього звучали не гірше, ніж у “Думці”, і що на нього чекають два концерти. І пішов би вже зі шпиталю, але лікарі не дозволяють...

Натруджене і зболене серце великого Майстра української пісні зупинилося 21 серпня 1964 року. Поховали Н. Городовенка на цвинтарі Монт-Роял, що на високій горі, вкритій лісом. Навесні та влітку вона наповнюється веселим пташиним щебетом і потопає в мереживі духмяної зелені. На скромному гранітному надгробку, встановленому на могилі уславленого Маєстро Н. Городовенка, як заповіт нащадкам викарбувано слова: “Свою Україну любіть!”.

Жалобні повідомлення про смерть Н. Городовенка надрукували майже всі українські часописи Канади, США, інших країн, високо оцінюючи все, що він зробив для українського хорового мистецтва, показавши яскравий приклад жертвовного служіння рідному народові. Про велику втрату для національної музичної культури голова монреальської філії УНО Б. Ковальський писав: “У серці залишилися незагоєна рана, недоспівані пісні, невимовний біль. І хочеться мати надію, що знайдуться молоді сили, які підуть його шляхом, вивчатимуть українську народну пісню, її красу, велич і силу, яку нам відкрив Нестор Городовенко і якій присвятив усе своє життя. Кожний з нас має ще свій неоплачений борг перед Городовенком, і дай, Боже, щоб цей борг ми колись змогли хоч частково сплатити”¹⁷.

Офіційна Україна мовчала. Так тривало майже тридцять років, поки збулися пророчі слова земляка Н. Городовенка полтавця Г. Китастого, який писав: “Віримо, що прийде час, коли й Нестор перестане бути “політичним втікачем” і в Україні його буде визнано як великого майстра хорового мистецтва”¹⁸. Ім'я Н. Городовенка назавжди записано золотими літерами в літопис історії національної культури. Його творчу спадщину й надалі будуть вивчати, щоб прилучитися до невичерпної скарбниці українського хорового мистецтва.

¹ Шибанов Г. Нестор Городовенко: життя і творчість. – К., 2001.

² Уже будучи влітку 1964 року на смертному одрі в “Конвельсентшпиталі”, Н. Городовенко розповів своєму другові В. Кохну про тих, хто “ставив йому підніжки і писав на нього доноси у Москву”, а також про те, що під час прийому в Кремлі Й. Сталін нібито сказав Л. Берії: “З цього хохла [Н. Городовенка. – Г. Ш.] треба зняти шаровари” [зі спогадів колишнього адміністратора хору “Україна” в Німеччині В. Кохна від 15 січня 1999 року (Норт-Порт, Флорида, США), що зберігаються в особистому архіві Г. Шибанова]. Цю ж версію підтвердив під час нашої розмови 12 березня 1998 року в Монреалі історик М. Антонович, якому Н. Городовенко розповідав про нещасливу для нього зустріч зі Сталініним.

³ Цит. за: Черепанин М. Музична культура Галичини. Друга половина XIX – перша половина XX ст. – К., 1997.

⁴ Зі спогадів М. Колесси від 10 жовтня 1997 року (Львів), що зберігаються в особистому архіві Г. Шибанова.

⁵ Лист К. Кричевської-Росандич (Каліфорнія, США) до Г. Шибанова, написаний у жовтні 1997 року, що зберігається в особистому архіві останнього.

⁶ Носко-Оборонів Т. До 30-ї річниці відходу у вічність Нестора Городовенка // Жіночий Світ. – Вінніпег, 1995. – Ч. 3. – С. 16–18.

⁷ Зі спогадів Г. Українець від 17 червня 1996 року (Гамільтон, Канада), що зберігаються в особистому архіві Г. Шибанова.

⁸ Довідавшись, що я збираю матеріали про життєвий і творчий шлях Н. Городовенка, О. Сушко-Наконечна написала цінні спогади про незабутню співпрацю з ним у хорі “Україна” в Монреалі, які згодом опублікувала (див.: Сушко-Наконечна О. Про Нестора Городовенка // Нові Дні. – Торонто, 1997. – Ч. 6. – С. 29–31).

⁹ Сушко-Наконечна О. Знач. праця. – С. 30.

¹⁰ Зі спогадів Ф. Федоренка від 12 квітня 1997 року (Детройт, США), що зберігаються в особистому архіві Г. Шибанова.

¹¹ Нині Л. Жук – професор музичного факультету університету Мек-Гілл у Монреалі та Українського вільного університету в Мюнхені. Фахову освіту здобула в музичній школі “Моцартеум” у Австрії та в Музичному центрі Банф у Альберті (Канада). Часто виступає з концертами в країнах Європи й США. Популяризує твори канадських та українських композиторів. Виступала з концертами в деяких містах України. Була членом журі міжнародних конкурсів, які проходили в Києві. Концертмейстером хору УНО “Україна” працювала до 1962 року.

¹² Я мав приємну нагоду зустрітися з Л. Жук під час творчої поїздки в березні-квітні 1998 року до Канади. Вона залюбки розповіла про співпрацю з “Україною”.

¹³ Собор св. Софії – один із найбільших православних храмів Канади. 25 лютого 1962 року його освятив митрополит Іларіон (І. Огієнко). Н. Городовенко був парафіянином цього храму, регулярно відвідував служби.

¹⁴ Зі спогадів М. Антоновича від 12 березня 1998 року (Монреаль, Канада), що зберігаються в особистому архіві Г. Шибанова.

¹⁵ Зі спогадів колишнього співака хору “Україна” І. Стельмашука від 10 березня 1998 року (Монреаль, Канада), що зберігаються в особистому архіві Г. Шибанова.

¹⁶ Федоренко Ф. Останнє побачення // Молода Україна. – Торонто; Нью-Йорк, 1964. – Ч. 118. – С. 12–14.

¹⁷ Ковальський Б. Нестор Городовенко // Машинописний текст статті від 10 жовтня 1965 року (Монреаль, Канада), що зберігається в особистому архіві Г. Шибанова.

¹⁸ Китастиг Г. Нестор Городовенко // Нові Дні. – Торонто, 1994. – Грудень.

SUMMARY

Georgiy Shybanov. Nestor Horodovenko's Choir Leading Work in Canada

This article is dedicated to the prominent Ukrainian choir leader from Poltavshchyna Nestor Horodovenko, who played an important role in the history of the national Ukrainian music culture. The last decades of his life

he spent in Canada where he left a noticeable impression. This article will be interesting for readers whose attention attract Canadian period in the art and life of Horodovenko and also of those who are interested in the artistic life of the Ukrainian diaspora in North America.